

SPECTACOLE

Constantin PARASCHIVESCU

Un hibrid genial

Celebrul regizor Peter Brook mărturisea că fusese îngrozit de felul în care se reprezenta opera *Carmen* – „devenise un mausoleu... obiectul cel mai nefiresc din câte există”. Pentru a o readuce la viața firească, a realizat împreună cu compozitorul de origine română Marius Constant și dramaturgul Jean-Claude Carrière o versiune ce îmbină opera cu teatrul, realizând o tragedie modernă intitulată chiar **Tragedia lui Carmen**. *New York Times* o numea „amestec hibrid de operă și teatru”. Noua versiune s-a reprezentat la Paris în 1981, se spune cu mare succes, apoi în turneu pe Broadway cu patru distribuții, filmate fiecare. S-a remarcat îndeosebi accentul pus pe adevărul omenesc al nuvelei lui Prosper Mérimée (1845) și savoairea muzicii lui Georges Bizet (1875), despre care Ceaikovski avea să spună că pare a curge dintr-un izvor, „mângâindu-ne auzul și în același timp mângâindu-ne inimile” (citez din actualul caiet-program al T.N.B., cu toreador pe coperte ațâțând un taur).

Nu e de mirare că noua versiune muzical-teatrală l-a atras pe Ion Caramitru la o dublă montare proprie. Mai întâi la Belfast, în Irlanda, în 1993, „între zidurile goale din cărămidă de la Klondyke”, cu patru interpreți ce au cântat în franceză, celelalte scene fiind vorbite în engleză, apoi în 2007, într-un proiect UNITER pentru evenimentul „Sibiu – Capitală Culturală Europeană”. Domnul Caramitru a avut de mic o serioasă instrucție muzicală, a montat în câteva rânduri spectacole lirice – în 1983, *Micul coșar* de Benjamin Britten, la Filarmonica „George Enescu”, translat apoi la Opera din București; în 1989 *My fair Lady* de F. Loewe, Teatrul Liric Constanța; o nostimadă cu marionete la Teatrul Țândărică în 1996, *Bastien și Bastienne* de Mozart; din nou la Opera din capitală anul trecut, cu *Evgheni Oneghin* de Ceaikovski (ceea ce mă miră e că nu figurează și aceste ultime două titluri, ca și spectacolul de la Belfast, cele din Japonia și Macedonia cu *Neguțătorul din Veneția* de Shakespeare, respectiv *Macbett* de Eugen Ionescu, în teatrografia întocmită de Mircea Morariu pentru volumul său monografic din 2009 *Cu Ion Caramitru de la Hamlet la Hamlet și mai departe?*). „Se poate vorbi despre un hibrid în cazul *Tragediei lui Carmen*, dar despre unul genial”, mărturisea Ion Caramitru, iar muzica lui Bizet, spunea dânsul, „este purtătoare de mesaj ceresc în încrâncenarea de a cânta iubirea și suferința omului”. La Sibiu a fost prezentată în curtea interioară a Muzeului de Istorie, la 12 iulie 2007, cu o aglomerație ca la coridă la intrare. Sub inspiratul titlu *Operă sub stele*, câteva rânduri de cronică menționează că spectacolul s-a jucat trei seri la rând, cu trei distribuții, „între zidurile vechi de aproape șapte sute de ani ale Casei Altemberger, fostă primărie. *Tragedia lui Carmen* a fost un mare succes la publicul care a reușit să intre... Curtea, în care se instalaseră gradene cu circa trei sute de locuri, s-a dovedit prea mică pentru toți iubitorii operei” (Veronica D. Niculescu, *Suplimentul de Cultură*, iulie 2007). Iar Iulia Popovici făcea o apreciere distinctă a valorii spectacolului: „Cum, în restrânsa variantă Brook (o oră și jumătate în loc de patru), ceea ce rămâne din muzică sunt

Oana ANDRA

ariile și duetele celebre (*La Habanera*, *Aria Toreadorului* etc.), calitatea interpretativă a artiștilor și excelentul acompaniament al Orchestrei Metropolitane de Cameră, dirijată de Tiberiu Soare, fac nota remarcabilă a spectacolului" (*Carmen și toreadorii în aer liber*, în „Ziua” iulie 2007). În același an a fost prezentată și la București, în cadrul Festivalului Național de Teatru din toamnă. Din 19 mai 2010, *Tragedia lui Carmen* se reprezintă, într-o serie limitată de spectacole, pe scena mare a T.N.B., în coproducție cu Opera Națională București, cu sprijinul UNITER.

În caietul-program, întocmit de Violeta Popa, e reprodus un comentariu al lui José Ortega y Gasset, în care spune: „Îndrăgostirea este un farmec... Versul cel mai vechi e formula magică numită *cantus* și *carmen*. Actul și efectul magic al formulei era *incantatio*. De aici, sp. *encanto* și, în franceză, *charme*, de la *carmen*”.

Am văzut spectacolul în două variante de distribuție în lunile mai și iunie a.c. Toți actorii sunt dublați, iar în unele roluri solistice alternează câte trei cântăreți (*Don José*, *Escamillo*, *Micaela*). Maria Miu a conceput un cadru fluent care poate localiza o stradă sau un interior doar prin câteva elemente și a schițat în culori vii o varietate de costume, ingenios armonizate. Unele voci au spus că montarea lui Brook, prin reducățiile sale, ar fi devenit „un fel de melodramă à la Pinter”. Poate. Montarea lui Caramitru nu e suspectată de așa ceva, nu e nici melodramatică, nici copleșitor tragică, deși se produc trei crime și un al patrulea personaj moare răpus

în arenă. E dinamică și expresivă, echilibrată în alternanța muzical-teatrală. Soliștii cântă în franceză, noi citim textele traduse pe un ecran în partea de sus a scenei, pasajele teatrale sunt rostite în română și – curios – se disting foarte bine, spre deosebire de unele spectacole curente unde se pierd replici întregi într-o dicție deficitară și slab volum vocal. Regizorul are simțul ritmului și al contrapunctului, scene obișnuite sunt urmate de momente lirice tulburătoare, tensiuni acumulate în diverse replici izbucnesc apoi în sunete grave, neliniști sunt scrutate uneori lăuntric în tonuri discrete, cu atât mai emoționante. E aria lui *Don José*, într-un moment dramatic când, rămas singur după un gest de sfidare al lui Carmen, evocă ciudațul destin care-l face subjugat farmecelor ei. Vlad Miriță a cântat interiorizat, cu nuanțe fine, privind în sine, și a recoltat meritate aplauze. Răzvan Săraru, celălalt *Don José* pe care l-am văzut, a fost mai aprig cu sine, răzvrătit parcă față de destin, culegând și el aplauze. Farmecul eroinei s-a dezvăluit în trăsături accentuate, cu patimă chiar, la Oana Andra, o mezzosoprană cu timbru amplu, și mai insinuant, cred, cu ceva enigmatic, la Florentina Irina Onică. Toreadorul Escamillo vine într-un moment total nepotrivit, după strangularea locotenentului și mascarea trupului neînsuflit cu un trabuc strecurat între buze. Mândru de curajul său în lupta cu taurul din arenă, își asemuie condiția cu aceea a soldatului. Și cântă plin de orgoliu celebra arie a toreadorului, cu refrenul mai subliniat acum de avertisment, pentru că o vede pe Carmen și-i tresare inima – „toreador, în gardă!”. Rol de bariton, unde Ionuț Pascu se arată mai încântat de perspectivă, dus pe-o aripă de încredere în sine, câtă vreme lordache Basalic e mai încrâncenat și ia situația sentențios. Soprana Mihaela Stanciu e, cu o voce plăcut timbrată, mesagera rândurilor de dor ale mamei lui Don José și prietena care încearcă să-l ferească de ademenirile fatalei nomade. Trei roluri revin unor actori mai experimentați (Dorin Andone – *locotenentul Zuniga*, Eugen Cristea – *Lillas Pastia*) și mai tineri (Florin Lăzărescu – același *Lillas*, Eduard Adam și Vasile Calofir – *García*).

Sunt scene memorabile – ademenirea pe patul roșu, proiecția erotică pe pânza de coviltir a căruței nomazilor, excelenta pantomimă a coridei cu un grup de copii, candelile roșii aprinse la duetul alternativ *Carmen-José* („Lasă-mă să te salvez”, cere el, „Carmen liberă s-a născut și liberă va muri!”, răspunde ea). Muzica tristă, sfios prevestitoare, precede scena culminantă cu cei doi, în secunde amăgitoare de conciliere, când, cu un gest brusc, el îi taie beregata, ea țipă scurt și totul încremenește în tăcere înfiorată... Un cerc de lumină îi izolează, se estompează ușor, și când, după câteva clipe de așteptare, publicul dă să aplaude, tună banda sonoră cu celebra arie a toreadorului, fosa de orchestră e ridicată de o trapă nevăzută, cu instrumentiștii la vedere, tânărul dirijor înzestrat Tiberiu Soare întoarce prima dată fața spre public și ingenioasa ficțiune artistică se încheie în lacrimi (pentru unii) de admirație și emoție.

Teatrul Național București, Opera Națională București, cu sprijinul UNITER – Tragedia lui Carmen, versiune Marius Constant, Jean-Claude Carrière, Peter Brook, după Georges Bizet, Meilhac și Halévy, Prosper Mérimée. Regia: Ion Caramitru. Scenografia: Maria Mișu. Lighting design: Chris Jaeger. Dirijor: Tiberiu Soare. Orchestra Operei Naționale București. Distribuția: Oana Andra, Florentina Irina Onică (*Carmen*), Vlad Miriță, Răzvan Săraru, Lucian Corchiș (*Don José*), lordache Basalic, Ionuț Pascu, Ștefan Popov (*Escamillo*), Mihaela Stanciu, Marta Sandu, Simonida Luțescu (*Micaela*), Silviu Biriș, Dorin Andone (*Zuniga*), Eugen Cristea, Florin Lăzărescu (*Lillas Pastia*), Eduard Adam, Vasile Calofir (*García*). Premiera: 12 iulie 2007, Sibiu. Data reprezentațiilor vizionate – 19 mai, 13 iunie 2010.